Оце тобі якраз: тільки примостився на стільчику подивитися, як мати в печі розтоплятимуть, а воно вже хтось дверима торгикає. І я знаю — хто: або тітка Харитина, або тітка Олександра, або ще хтось. Ворожити прийшли. Ну, то я вам сьогодні наворожу, раз не дали подивитися, як у печі розтоплятиметься і що на вечерю злагоджено.

— Ану, Ільку, піди одсунь,— кажуть мати, а в самих сльози з очей — кіть, кіть: жарину в клоччі роздмухували, так воно в очі й зайшло.

Біжу в сіни. А там снігу по кісточки: понамітало крізь шпарки в дверях. От і попробуй одчиняти, та ще босяка! Казали колись матері дід Мурмило: кинь мені, молодице, на мого Йванька, а я вже прийду в неділю та двері тобі в лисиці візьму, бо ото ж розсохлися... Поворожили, взнали, що Йванько живий і зараз у танкістах, та й пішли собі. А в сіни як намітало, так і намітає... От і попробуй тепер одчиняти!

— Хто там? — питаю так сердито, що миші на горі, чую, так і приснули в усі боки.

А клямка у мене перед носом стриб-стриб, клац-клац, а сніг у щілини пшак-пшак... І за пазуху трохи сипнуло.

— Хто там? — прискіпуюся.

— Та це я, Ілюшо, тітка Олена. Хіба ти не впізнав?

Ба! Не впізнав. Як би ж я впізнав крізь двері! Та ще вночі. Одсунув швиденько, а сам — шмиг до хати, а мороз мене — хльось по ногах: таки догнав! І тітка ж слідом.

— Добривечір, Одарко! до матері. А до мене: — Здоров, зятику...

— Драстуйте! кричу ще сердитіше, ніж у сінях, і розтираю ноги. "Зятику, зятику"! Тут ось ноги померзли, а їм — "зятику". Навприпились.

Вони завжди отак зо мною здоровкаються, та що й підморгують, як маленькому.

А чого б це я був їхнім зятем? Думають, як у них є Натка, то я на ній непримінно й женитимусь! А мо', я не схочу, мо', я після війни на Донбас поїду й візьму собі лікаршу, як он дядько Пилип. "Зятику!" Казали б уже: поворожіть...

— А я оце, Одарко, до тебе,— топчуться біля порога тітка, бо таки ж бачать, що ми й досі не вечеряли, а воно як на те ще й хмизок сирий, не займається, і соломи на розпал немає.

— Хіба щось погане приснилося? — питають мати і знову заходжуються дмухати в жарину.

Тітка Олена теж нахиляються до припічка і теж надувають щоки глечичком — ще дужче, ніж мати, бо мати ж заморилися, а тітка ні.

Дмуть, а клоччя курить і не займається. Куріло-куріло, тоді цоп — зайнялося. В хаті враз повиднішало, і від усього тіні поробилися: і од лави, і від мене, і од тітки з матір'ю. А вікно — як осліпло. Наче його знадвору куликом затулили...

Клоччя горить, а тітка зраділи, хапають бликунчика, світять мерщій і ставлять на карниз. І ми з матір'ю теж зраділи. Всі пораділи, бо тітці кортить швидше поворожити, матері оддихнуть, а мені тепер не бігти вдруге до сусідів по жарину.

— Так, кажеш, Олено, сон приснився поганий? — питають мати стурбовано.

А я беру старе одпалене рогачилно і ширяю ним у хмизок: хай розгоряється швидше, бо їсти хочеться.

— Та хтозна, як тобі й сказать,— зітхають тітка.— Мені він сю ніч снився наче й непогано, а оце увечері приходила Горпина Степанівська — вона ж йому дядина — та й розказує: бачився їй Дмитро позавчора, це якраз під п'ятницю, так погано: наче стоїть, сердешний, по груди в зеленій воді, без картуза і в сорочці з червоною манишкою, а на спині в нього — крижина, тонка та широка, аж гнеться... А ламатись — чогось не ламається. Стоїть, сміється... А тоді наче обізвався: "Зніміть з мене, дядино, каже, оцю крижину, бо мені ж у спину холодно..." Так я оце й прийшла до тебе, Одарочко, спитати: к чому воно отой сон?

— Ет, — стиха озиваються мити, нахиляються до печі й дивляться на вогонь.. То якби він приснився комусь із родичів по першому коліну, то що б можна було вгадувати. А дядина — що? Сказано: чужа чужина...

Тітка зраділи так, аж порожевіли. Чи, може, то од полум'я в печі? А в матері очі смутні чогось, і жарок у них тріпочеться — теж невеселий.

— А тобі що снилося? — питаються.

Тітка похапцем зітхають і починають розказувати:

— А мені отаке: наче йду я житом, отам десь на Оліяновому ярку...

— Зелене жито чи спіле? — перебивають мати.

— Оцього вже тобі й не скажу, забула...— бідкаються тітка.— Пам'ятаю тільки, що ворушиться й ноги мені остюками лоскоче... Воно таке вітряно, чи що, і хмарно... Іду я; та й іду. Коли це з-під ніг як залопотить крильми — перепел...

— Он диви! — радіють мати.— Це таке, як на свідання. А жито — значить, живий...

— Так вітряно ж і хмарно... — сумніваються тітка. Тут уже, думаю, і мені можна встряти.

— Коли б не вітряно, — кажу, — й не хмарно! На фронті ж... А тітка:

— Справді: на хронті ж...— Та до матері:

— Боже ж, розумний у тебе хлопець, Одарко! Пошли, господи, щоб воно й надалі таким росло.

Мати якусь часину примовчують — пишаються, тоді починають гладити мене по голові — раз, і вдруге, і втрете... Довгенько. А згодом:

— Якби ж воно не така лиха година, то, мо', з нього щось і вийшло б. А то ж бачиш: ні вдягти, ні взути... Сидить цілими днями в хаті, як той пічкур у норі. Про школу вже й не нагадую, бо як тільки заїкнусь, так і в плачі... Вже й учителька разів п'ять приходила, кличе, а воно ж ні в чому...

В печі розгоряється дужче й дужче, в хаті робиться червоно, а на шибках так і виграють, так і поводять блискучими дзьобами різьблені з криги та інею "селезні". І сичать... Чи то пак хмизок у челюстях сичить і пускає на холодну черінь білу паруючу пінку — то з нього сирість виходить.

От і куліш закипає в горнятку — знову куліш! — а тітка не йдуть.

— Може б, ти мені, Одарко, й на сито прикинула? — питаються несміливо.

Ну от, я ж так і знав! "Зятику, зятику"! Казали б уже зразу: поворожіть... А то ще й підморгують...

— Чом не прикинути,— погоджуються мати.— Можна й прикинути. Лаштуй, сину, примусію.

— Там уже скоро обичайка розколеться, — бубоню сердитенько, однак таки лізу па піч за підситком і ножицями.

Лаштувати примусію недовго. Треба тільки поставити підситок на-попа, затиснути між коліньми і вткнуть гостряками в обичайку трохи розчепірені ножиці. Далі мати беруться вказівним пальцем під колечко з одного боку, а я (яким схочу) під колечко з другого боку. Тоді мати кажуть: "Господи, благослови" — і починається...

В підситку, там, де я втикаю ножиці, вже й дірочки поробилися від того ворожіння, і обичайка накололась. Ну, нічого, завтра вколюватиму ще отуто, сьогодні й так обійдеться.

— Налаштував, — кажу.

Беремося з матір'ю пальцями під колечка і йдемо насеред хати. Од підситка на стіні з'являється велика довгаста тінь, крізь клітинки видно, як у печі виграє полум'я, а в піднебінні займаються дрібненькі цяточки сажі й ганяються одна за одною...

— Ну, господи, благослови,— кажуть мати. А тітка й дихати перестали, і очі в них великі-великі поробилися, до підситка так і прикипіли. От чудні! Краще б на мене дивилися, бо я, як схочу, так і зроблю: схочу — і випаде, що дядько Дмитро живі, а схочу — і випаде, що їх немає! Он учора приходила ворожити баба Шльопчиха, так я й зробив, що їхнього зятя немає... Ото щоб знали, як мене з луки проганяти! Рвав колись на їхній луці квасець, а вони побачили й прогнали... Так я їм учора й зробив!

— Чуєш, господи, благослови,— ще раз кажуть мати і починають нашіптувати причту: — Сито, сито! Ти святу муку сієш— і в добро і в недобро: на хрестини й на поминки, на весілля й на минини... Скажи ж мені святу правду: живий Одарчин Митро чи його немає... Як живий — повернись лі поруч, як немає — праворуч...

Потім ми всі принишкаємо і дивимося на підситок. Оцю хвилину я найдужче люблю, бо тепер усе залежить від мене: підштовхну колечко ліворуч — і підситок обернеться ліворуч, підштовхну праворуч — і підситок обернеться праворуч... Куди ж його зараз обернути?.. А що як зовсім не підштовхувати?.. Ч вже колись так зробив. Ото сміху було! Мити проказали причту, а я не підштовхую; мати що раз проказали, а я не підштовхую. І стоїть підситок — ні сюди ні туди...

"Чого ж він ото нічого не показує?" — питають у матері. А вони подумали, подумали та й кажуть: "Видно, у полон потрапив козак, бо якби на нашому боці остався, то вже б таки щось показало... "

Оглядаюсь на тітку, а вони, бідні, аж тремтять, аж у лиці міняться — видно, і поворожить кортить, і бояться, щоб не випало, немов дядька їхнього немає... Ну, що от мені з ними робити? Прикидаю собі: як-не-як, а тітка Олена така хороші. Вони мені й базарового раз давали (свистун опішнянський та ще й голосний), і гарбуза печеного волоського приносили восени, і санчата з пеньками отам колись, як я вже зовсім ухоркався був, помогли дотягти аж до самого двору... А лаяли тільки раз: як я вкрав у них чавунчика на дріб до рогатки. Так то ж я сам і ґаву піймав: треба було зразу ж його й потрощити, щоб ні сліду, ні виду, а я взяв та й залишив половинку про чорний день. А вони побачили і шибеником мене обізвали. Так то ж я сам і винен! Ні, хай краще дядько Дмитро остаються живі...

Сказав отак сам собі і підштовхнув колечко праворуч (це як од мене, а як од матері, то якраз і вийде ліворуч). Підштовхнув, а підситок враз тільки круть — нате вам, тітко, живі ваші дядько Дмитро!

— От бач, — зраділи мати,— я ж казала: жито — значить, живий.

А тітка так і зацвіла, як маківка. Покрутились-покрутились по хаті, а тоді тиць мені в руки пакуночок з капустяного листка — та до дверей, та вже з порога:

— Спасибі ж вам, побігла я...

Розгортаю пакуночок, коли там яблуко квашене... А мати сміються:

— Бач, — кажуть, — і гостинчика заробив!

А мене — як опекло. Вибіг у сіни, відчинив двері:

— Тітко, тітко! — гукаю в ніч.— То я нарошне, тітко... Я й сам не знаю, тітко!..

А вітер хапає слова, рве прямо біля порога і штовхав мене знову в сіни; а крупа, як тертушкою, — по ногах, по ногах... Пішли тітка, не почули...

— Чого ото ти бігаєш босий! — докоряють мати.

— Двері ж засував! — кричу на всю хату, наче вони в чомусь винні, й жбурляю яблуко на мисник: хай хто хоче, той і їсть.

...Вже й хуртовина таке як уляглась, бо не шпується в шибки й не шарудить попід стінами, а я ніяк не засну. Одно мені вздрівається: то дядько Дмитро з крижиною на плечах, то тато, заметені десь у снігу, то сито на стіні — велике й крізь нього цяточки сажі на чорному тлі...

— Мамо, чуєте, ма, — питаю потихеньку, — а чому ви ніколи на тата не ворожите?

— Ворожу, сину, й на тата, — зітхають мати і довго не озиваються потім.— Ворожу, тільки не сама, а в людей...

— Чого — в людей?

— Та все ж здається, що хтось більше знає...

— А воно?

— А воно однаково...

І ще щось кажуть, і ще щось. Так я вже не чую, бо мені тепло під ряденцями, а в хаті холодно і поночі. І темрява якась глибока-преглибока...

А де ж стеля? Немає стелі. Темрява — од полу й аж до неба... Нічого не думається більше, тільки одне слово ворочається десь у голові ще живе: сито, сито, сито, сито... За нього чіпляються інші слова, злипаються, як цяточки сажі у піднебінні:

Сито, сито! Ти святу муку сієш... А де наш тато?.. Скажи мені правду... Святу правду... А де наш тато?.. Сніг...